

14. Виппер Б. Р. Введение в историческое изучение искусств. – М.: Изобразительное искусство, 1985. – 291 с.
15. Walhalla. Amtlicher Führer, Hrsg. Staatliches Hochbauamt Regensburg. – Bernhard Bosse Verlag Regensburg. – 1998.
16. Рассказы очевидцев о пожаре Зимнего дворца в 1837-м году / сообщ. М. П. Корф // Русский архив. – 1865. – Изд. 2-е. – М., 1866. – Стб. 1179-1204.
17. Бартенев И. А., Батажкова В. Н. Очерки истории архитектурных стилей. – М.: Изобразительное искусство, 1983. – С. 32. – 264 с.
18. Херлихи П. Одесса (История. 1794-1914). – Одесса: Оптимум, 2007. – 566 с. Перевод с англ.: Herlihy, Patricia (1987, 1991). Odessa: A History, 1794-1914. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 0-916458-15-6
19. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://7x7-journal.ru/post/75970>
20. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://bugaga.ru/interesting/1146760807-top-10-samy-neveroyatnye-kopii-istoricheskikh-dostoprimechatelnostey.html>
21. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/8276/>
22. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <https://terra-z.com/archives/20772>
23. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://odessa-life.od.ua/article/7170-Turizm-po-Odesskoy-oblasti-Gde-uidet-Big-Ben-i-Zimniy-dvorec>

УДК 726 (477.84)

doi: 10.31650/2519-4208-2019-19-181-191

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ СВЯТО-УСПЕНСЬКОЇ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ

Дячок О. М., к. арх., доцент

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. У статті досліджуються історичні передумови формування та розвитку архітектурного ансамблю Свято-Успенської Почаївської лаври; відображено вплив соціально-політичних чинників на цей процес, адже монастир завжди знаходився у центрі історичних та політичних подій країни.

Показано, що архітектура комплексу відображає складну історію Західної України, у часи свого заснування монастир був осередком українського православ'я, а почаївські святині та надбання є святинями українського народу і його держави.

Найбільша розбудова архітектурного ансамблю монастиря відбулась у XVIII столітті, коли побудовано головний храм обителі – Свято-Успенський собор, у якому містяться головні святині обителі: слід від стопи Божої Матері та чудотворна ікона. Усі інші будівлі створювались із дотриманням принципу ансамблевості та ієрархічного підпорядкування. Ігнорування цих принципів відбулося при будівництві Троїцького собору та собору Преображення Господнього.

Будівлі архітектурного комплексу відносяться до шедеврів церковного будівництва, є пам'ятками історико-культурної спадщини, створені в різний час людьми різних конфесій ціною праці українського народу і держави.

Ключові слова: ансамбль монастиря, об'ємно-просторова композиція, пам'ятка архітектури, соціально-політичні процеси, собор.

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ АРХИТЕКТУРЫ СВЯТО-УСПЕНСКОЙ ПОЧАЕВСКОЙ ЛАВРЫ

Дячок О. М., к. арх., доцент

Национальный университет «Львовская политехника»

Аннотация. В статье исследуются исторические предпосылки формирования и развития архитектурного ансамбля Свято-Успенской Почаевской лавры, отображено влияние социально-политических факторов на этот процесс, ведь монастырь всегда находился в центре исторических и политических событий страны.

Показано, что архитектура комплекса отражает сложную историю Западной Украины, во времена своего основания монастырь был центром украинского православия, а почаевские святыни и достояния являются святынями украинского народа и его государства.

Большое развитие архитектурного ансамбля монастыря состоялась в XVIII веке, когда построен главный храм обители – Свято-Успенский собор, в котором содержатся главные святыни обители: след от стопы Божьей Матери и чудотворная икона. Все остальные здания создавались с соблюдением принципа ансамблевости, иерархического подчинения. Игнорирование этих принципов произошло при строительстве Троицкого собора и собора Преображения Господнего.

Здания архитектурного комплекса относятся к шедеврам церковного строительства, являются памятниками историко-культурного наследия, созданные в разное время людьми разных конфессий ценой труда украинского народа и государства.

Ключевые слова: ансамбль монастыря, объемно-пространственная композиция, памятник архитектуры, социально-политические процессы, собор.

THE INFLUENCE OF THE SOCIO - POLITICAL FACTORS ON THE PROCESS OF FORMATION OF ARCHITECTURE OF HOLY – DORMITION POCHAYIV LAVRA

Diachok O. M., к. arch., associate professor

National University "Lviv Polytechnic"

Abstract. The article explores the historical prerequisites for the formation and development of the architectural ensemble of the Holy Dormition Pochayiv Lavra, showing the impact of the socio-political factors in this process, because the monastery always was in the center of the historical and political events of the country. The buildings of the architectural complex belong to the masterpieces of church building; they were created at different times by people of different denominations at the cost of the Ukrainian people's labor. The study has important scientific and practical tasks, is relevant for the solution of political and national-cultural problems through knowledge of the history of their land and their shrines.

The **purpose** of the article is a study of the influence of socio-political factors on the process of forming of the architectural ensemble of the Holy Dormition Pochayiv Lavra.

Methods. For the realization of current tasks a set of theoretical and empirical research methods were used. In particular: analysis, generalization, explanation, classification, observation, description.

It is shown that the architecture of the complex reflects the complicated history of Western Ukraine, at the time of its foundation the monastery was the center of Ukrainian Orthodoxy, and the Pochayiv shrines and heritage are the shrines of the Ukrainian people and its state. During the first ancient Orthodox period the monastery, besides the sacral one, also performed the function of

defense, repeatedly withstood the attacks of the Turks and Tatars; It was surrounded by stone and wooden walls with towers, which adjoined the church from the south and the palisade.

The largest development and radical change of the volumetric-spatial composition of the ensemble of the monastery took place in the 18th century. In 1771-1791 the main temple of the monastery was built - the Cathedral of the Assumption, which contains the main shrines of the monastery - the footprint of the Mother of God and a miraculous icon. The authors of the project (Gottfried Hoffman, Peter and Matthew Poleyevsky, Xavier Kulchytsky) radically changed the volumetric-spatial composition of the ensemble. Terraced buildings are located on slopes with a gradual increase to the main accent – the Assumption Cathedral, which is located above the caves and underground churches that existed here since ancient times. The temple in the form of a cross is a triennial dome basilica with a transept and with two tiered towers on the main facade, built on a Catholic style and turned at an angle of 45° to the main axis. The exterior of the building is decorated with semicolons, pilasters, cornices, decorative vases, stucco ornamentation. The principle of the multi-facade of the cathedral and the presence of a majestic octagonal dome combines the architecture of the temple with the style of the Ukrainian Baroque. Construction lasted until 1783 [5; 6]. The present decoration of the temple dates back to the second half of the nineteenth century.

All other buildings were created in accordance with the principle of ensemble and hierarchical submission to it. However, at the beginning of the 20th century, the artistic integrity of the architectural ensemble of the Baroque, Classic and Historical period was violated by the ambiguous monument of the Laura – the Trinity Cathedral. The temple was built in 1906 – 1912 in the style of a modernist on the project of the Russian architect O. Shchusev and imitated the church architecture of Russian cities. The white brick cube has three apse in the eastern part, and the staircase tower adjoins to it. Triennial cathedral, crocheted by a helmet-shaped dome on a cylindrical drum. Expressions of the temple add mosaic panels, executed on the sketches of famous artists N.K.Rerich, and AVShchusev.

In the second half of XIX and early XX centuries there were four schools in the Pochaev Lavra, but the purpose and tasks of these educational institutions were Russification of the region and the education of the patriots of the Russian state. Some monks of the monastery were part of the organization "Union of the Russian people". The most recent period for the Holy Assumption Pochaiv Lavra was extremely dramatic, first – looted by the Austro-Hungarian troops during the First World War, in the beginning of 1919 – by the Bolsheviks, and in September of that year Volyn became Poland; the battles went around the Lavra during the national liberation struggles. In 1939, following the seizure of Western Ukraine by the Soviet Union, the communist atheistic government began a campaign aimed at the destruction of the monastery. They took away typography, an icon painting workshop, a candle factory, a hospital, a monastery mill, a bishops' house, fields, forests, gardens and household equipment. However, the complex of the Holy Assumption Pochayiv Lavra remained intact and, with the collapse of the USSR, the Laurus was able to restore and expand its activities.

The construction of the Cathedral of the Transfiguration of the Lord, which in 2013 became the highest and most imposing monastery building, the disharmonious dominant of the whole complex, as in the case of the construction of the Trinity Cathedral, which follows the ecclesiastical architecture of Russian cities, shows the supremacy of the "Russian world", the neglect of ensemble and hierarchical Subordination to the main temple of the monastery – Holy Assumption Cathedral.

Today, as during the Revolution of Dignity and the War in the East of Ukraine, new scandals and provocations around the laurel unfold.

Results and prospects for further development in this direction. Thus, we have investigated that the complex socio-political factors, the change of denominational affiliation influenced the architecture of the monastery complex of the Holy Assumption Pochayiv Lavra. It is indisputable that the architectural complex belongs to the Ukrainian people and the state of Ukraine, and the

historical monuments of the historical and cultural heritage of the Pochayiv Lavra need to restore the status of the state reservation.

Key words: ensemble of monastery, volumetric – spatial composition, architectural monument, socio-political processes, cathedral.

Постановка проблеми. Архітектура має здатність віддзеркалювати усі складні соціально–політичні процеси, що відбувалися на території краю. Архітектурний ансамбль Свято-Успенської Почаївської лаври, який формувався століттями, відображає складну історію Західної України від найдавніших часів і до сьогодні, є важливою складовою духовного та культурного життя українського народу. Сьогодні почаївські святині потребують захисту від проповідників духовної кабали, національного приниження і віронетерпимості. Будівлі архітектурного комплексу відносять до шедеврів церковного будівництва, вони створювались в різний час людьми різних конфесій ціною праці українського народу. Дослідження має важливе наукове та практичне завдання, є актуальним для розв'язання політичних і національно-культурних проблем через знання історії свого краю та своїх святинь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально–політичні процеси та релігійні трансформації на території Західної України, роль Почаївської лаври в історії української культури досліджувалась істориками, релігієзнавцями, краєзнавцями такими як Дудар.В., Новак І., Лукяненко С., Гудима А., Герета І., Дуда І. та ін. [3; 4; 7; 12]. Архітектурну і мистецьку спадщину Почаївської лаври досліджували: Тимофієнко В., Чернихівський Г., Мартинів Ю., Хойнацький А., Лукомська З., Поліщук Л., Дячок О. та ін. [5; 6; 8; 9; 14; 15]. Проте розвиток архітектурно–планувальної структури Почаївської лаври, визначення соціально–політичних чинників, які впливали на цей процес, не знайшли повного висвітлення у мистецтвознавчій науці, що становить **актуальність** даного дослідження.

Метою статті є дослідження впливу соціально–політичних чинників на процес формування архітектурного ансамблю Свято-Успенської Почаївської лаври.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна наукова конференція «Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу», організована 29.04.1995 р. Українською асоціацією релігієзнавців, Відділенням релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, спираючись на архівні матеріали, обґрунтували, що історія Почаївської обителі починається з хрещення земель Галичини та Західної Волині у IX столітті. З цього часу історія монастирської обителі невіддільна від хрещення метрополії Русі-України, київського християнства, утвердження Галицько-Волинської держави (XIII ст.) та усіх наступних історичних та політичних трансформацій країни [2].

За твердженням науковців, в історичних джерелах під 1213 роком згадується монастир «Чуда Пресвятої Діви Марії», на який місцевими землевласниками Центерами Михайлом та Євою було пожертвування «насельникам» обителі [2].

За легендою, викладеною на офіційній сторінці монастиря, обитель заснували ченці Києво-Печерського монастиря, котрим вдалось втекти від нападу хана Батия, який у 1240 захопив Київ. Вперше монастир згадується в документах 1527 року в грамоті польського короля Сигізмунда I Старого [17].

У середині XVI століття ігумен Йов Залізо оточив монастир огорожею, ввів Студійський устав та общинножиття монахів, побудував сім храмів, створив друкарню. У 1596 році, коли була проголошена церковна унія, монастир рішуче виступив проти неї, залишившись одним із духовних центрів православ'я. Новий розвиток обителі починається за меценатства місцевої поміщиці Ганни Гойської [3; 6], яка у 1597 році подарувала монастирю чудотворну ікону Богоматері, земельні наділи та склала «фундушевий запис» – дотримуватись православної віри і обрядів східної Церкви на вічні віки, побудували невеликий храм в ім'я Успіння Пресвятої Богородиці. У 1649 році збудовано кам'яну

церкву Пресвятої Трійці з двома вівтарями на честь Благовіщення Пресвятої Богородиці та великомученика Феодора. Храм зведений на вершині гори над Стопою Богоматері, сюди ж було перенесено чудотворну ікону, розмістивши її над Царськими воротами (сьогодні на цьому місці знаходиться Успенський собор).

Під час першого давньоправославного періоду монастир окрім сакральної виконував ще й функцію оборони, не раз витримував напади турків і татар; його оточували кам'яні і дерев'яні мури з вежами, які з півдня прилягали до церкви, та палисад. Подвір'я було вільне від забудови. Біля північної та східної куртин оборонних мурів стояли одноповерхові корпуси келій [5; 6].

Проте найбільш достовірним іконографічним джерелом, за твердженням дослідників, що передає об'ємно-просторову організацію монастиря давньоправославного періоду, є мідьорит Никодима Зубрицького «Облога Почаєва турками», який відтворив історико-батальну композицію художника Анатолія (до сьогодні не збереглася) (рис. 1).

Рис. 1. Облога Почаєва турками. Фото з <http://www.encyclopediaofukrain>

На цьому малюнку доміантною будівлею комплексу є Успенська церква; територія поділена на монастирську з храмами, келіями, огорожена мурами з оборонними вежами, дзвіницею та передмонастирську частини і монастирський сад, який оточував монастир з південно-західної сторони [8].

З 1713 до 1832 року [17] (за іншими даними з 1721 до 1831 р. [2]) Почаївський монастир належав до греко-католицької церкви, чину Святого Василя Великого. Отже, точна дата переходу обителі у греко-католицизм невідома. Монахи-василіани розбудували господарство, друкарню, що стала однією з найбільших в Україні, осередком видавничої діяльності та культурного впливу на населення Волині на сотні років [6]. Найперше головний храм Святої Трійці було переосвячено в Успенський собор. Основні будівлі архітектурного комплексу та оборонні мури були збережені, отже об'ємно-планувальна структура залишалась незмінною до середини XVIII ст. [8].

Завдяки меценатству шляхтича Миколи Василя Потоцького відбулася найбільша розбудова архітектурного ансамблю монастиря; побудовано один з найкращих в Україні Свято-Успенський собор у стилі пізнього бароко. Автори проекту (Готфрід Гофман, Петро і Матвій Полейовські, Ксаверій Кульчицький) радикально змінили об'ємно-просторову композицію ансамблю. Будівлі терасами розміщені на схилах з поступовим підвищенням до

головного акценту — Успенського собору, який знаходиться над печерами і підземними церквами, що існували тут з давніх часів, на найвищій точці Почаївської гори [6; 8] (рис.2).

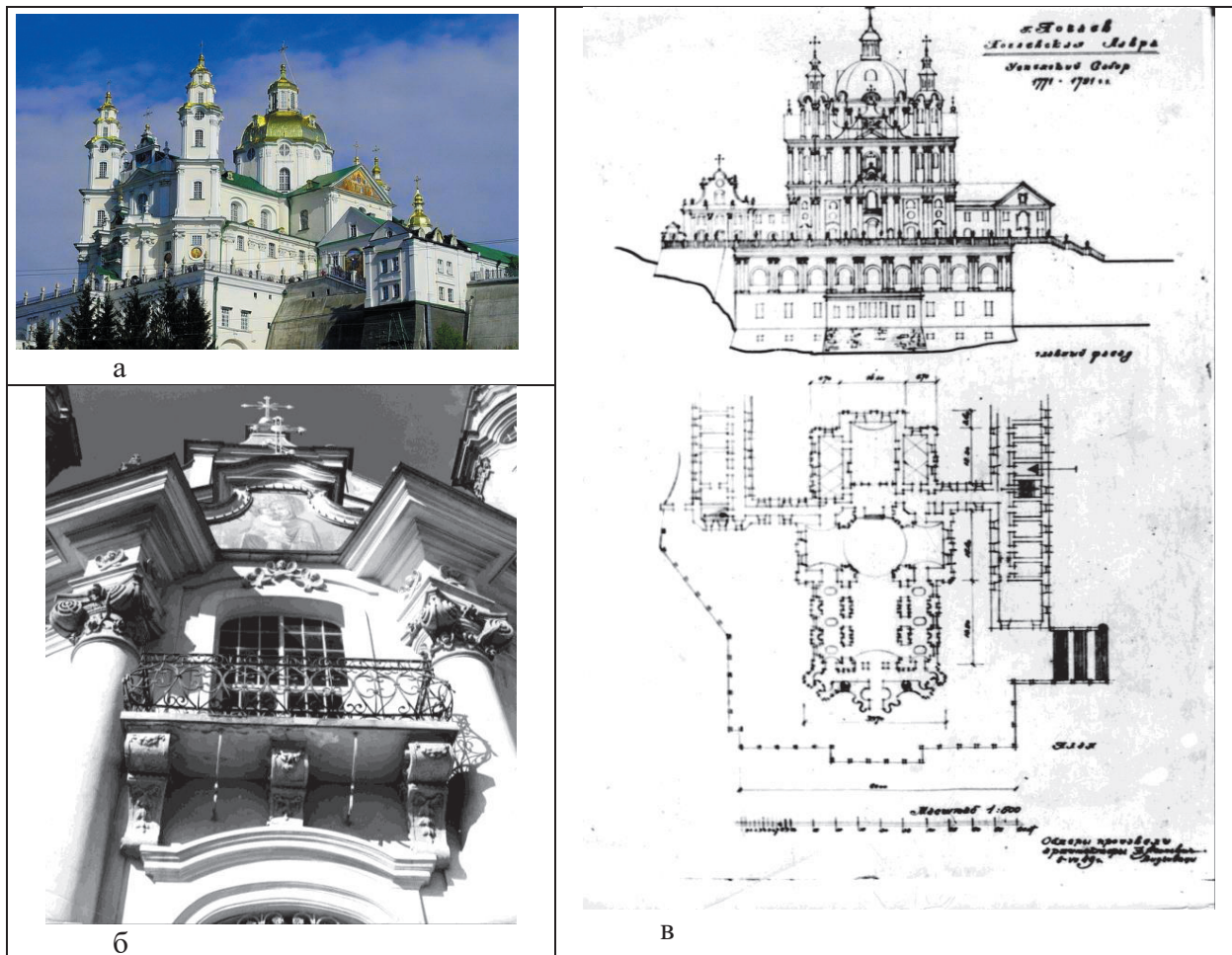

Рис.2. Свято-Успенський собор (1771-1791 рр.) (фото з архіву Тернопільського обласного відділу в справах будівництва та архітектури):
 а – Загальний вигляд собору; б – фрагмент головного фасаду; в – обмірні креслення науково-реставрац. вироб. майстерень арх. Леоневич., Відзіваци(?) (1949 р.)

Храм у формі хреста – тринавна купольна базиліка з трансептом та з двома багатоярусними вежами на головному фасаді, збудовані на католицький манер і повернуті під кутом 45° до головної осі. Зовнішньо будівля багато прикрашена півколонками, пілястрами, карнизами, декоративними вазами, ліпною орнаментикою. Принцип багатофасадності собору та наявність величного куполу на восьмерику поєднує архітектуру храму зі стилем українського бароко. Будівництво тривало до 1783 року [5; 6]. Нинішнє декоративне оздоблення храму належить до другої половини XIX століття.

У 1771–1783 рр. побудовано ще одну надзвичайно важливу будівлю монастиря – трапезну за проектом українського архітектора Франциска Ксаверія Кульчицького. Будівля поєднує церкву, трапезний зал та господарські приміщення. Її об'ємна композиція лінійна, з високою банею над східною частиною [6].

З іменем мецената Миколи Василя Потоцького пов'язане будівництво у 1774 році церкви святої великомучениці Варвари (у 1864 р. була переосвячена в честь преп. Іова та отримала назву Печерної), а також коронування і канонічне визнання Почаївської ікони Божої Матері чудотворною, для чого у 1776 році був побудований храм у полі.

Будівництво келій за проектом Г.Гофмана також припадає на василіанський період (1771-1780 рр.). Корпуси прямокутної форми, сполучаються між собою і з Успенським собором, утворюючи внутрішній двір.

У 1825 р. на схилі гори побудований Архієрейський будинок у стилі раннього класицизму. Різна висота його фасадів зумовлена складним рельєфом (рис.3).

У результаті третього поділу Речі Посполитої в 1795 році Західна Волинь була приєднана до Російської імперії. Традиційні зв'язки лаври з Києвом перервалися. Цар Микола Перший задля русифікації західних околиць імперії у жовтні 1831 року Свято-Успенський Почаївський монастир з усією нерухомою власністю і капіталами передав у відомство російської православної церкви. За особливі «заслуги в обороні віри» в 1833 році монастир був зведений в ранг лаври [6].

Рис.3. Архієрейський будинок (1820-1825 рр.):
а – сучасний вигляд (фото з сайту: www.google.com.ua); б – малюнок Леоновича (?) 1949 р.
(фото з архіву Тернопільського обласного відділу в справах будівництва та архітектури)

У 1835 році розпочалося будівництво парадної вхідної брами у стилі пізнього класицизму – Святих воріт за проектом архітектора Михайловського, а в 1862 році у братському корпусі влаштована і освячена тепла церква Святої Трійці (сьогодні – церква на честь Похвали Пресвятої Богородиці).

У період 1861-1871 рр. за проектом єпархіального волинського архітектора Костянтина Раструханова збудована п'ятирусна дзвіниця у стилі раннього історизму з бароковою стилістикою. Дзвіниця стала вертикальним акцентом і важливим компонентом Почаївської лаври; архітектор подбав, щоб вона гармоніювала з головним Успенським собором. У цей же період були побудовані готель для паломників, свічний завод, облаштована галерея перед Успенським собором, відреставрований інтер'єр собору, а в 1902–1914 роках збудована братська лікарня.

Весь комплекс будівель був підпорядкований головному храму Почаївської лаври – Свято-Успенському собору. Проте на початку ХХ століття художню цілісність архітектурного ансамблю доби бароко, класицизму та історизму було порушено неоднозначною пам'яткою лаври – Троїцьким собором (рис. 4). Храм збудований в 1906 – 1912 роках у стилі модерну за проектом російського архітектора О. Щусева, наслідуючи церковне зодчество російських міст. Білений цегляний куб має в східній частині три апсиди, а з заходу до нього прилягає сходовая вежа. Собор тринальний, увінчаний шоломоподібною банею на циліндричному барабані. Виразності храму додають мозаїчні панно, виконані за ескізами Н.К.Реріха, та А.В.Щусева. Попри незаперечну мистецьку цінність Троїцького собору Почаївської лаври таке принципове ігнорування видатного ансамблю не було випадковим, а, на думку дослідників, є свідченням шовіністичного імперського утвердження великоросійського впливу на Волині [4; 10]. У другій половині ХІХ – на початку ХХ століття у

Почаївській лаврі існувало чотири школи, проте мета і завдання в цих навчальних закладів були – русифікація краю та виховання патріотів Російської держави. Деякі монахи монастиря входили до відділення чорносотенної організації «Союз руського народу», а журнал «Почаевский листок», який видавався в лаврі з 1887 року, став органом чорносотенців [2; 10].

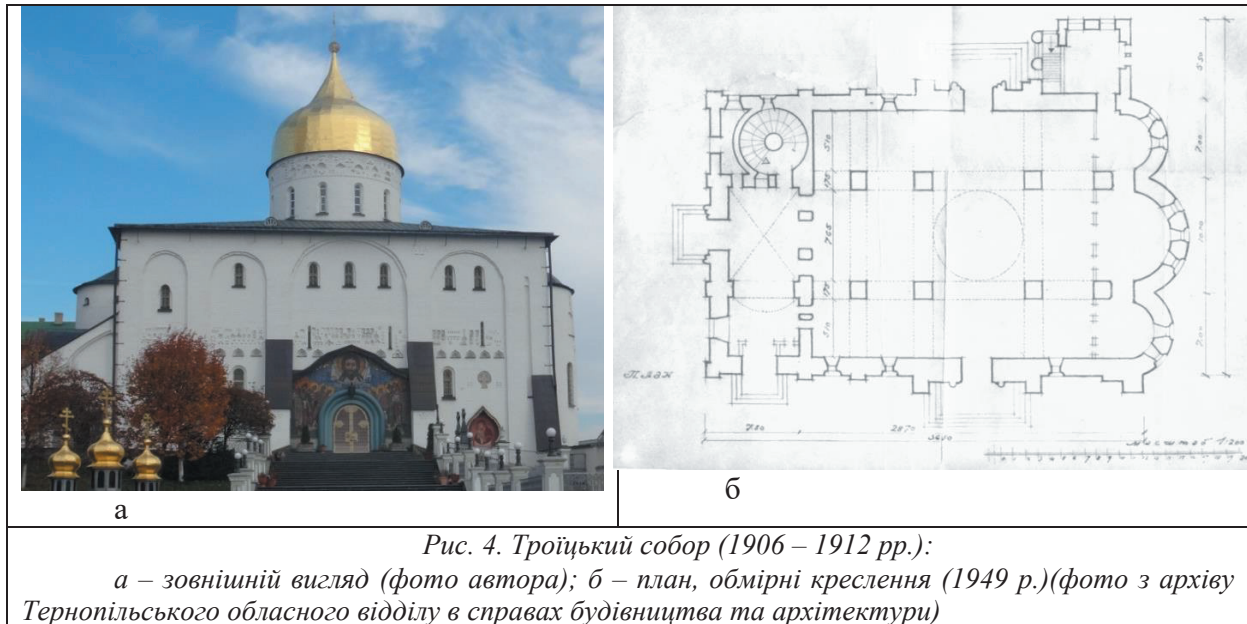

Рис. 4. Троїцький собор (1906 – 1912 рр.):

а – зовнішній вигляд (фото автора); б – план, обмірні креслення (1949 р.) (фото з архіву Тернопільського обласного відділу в справах будівництва та архітектури)

XX століття для Свято-Успенської Почаївської лаври було надзвичайно драматичне, спершу – пограбована австро-угорськими військами в час Першої світової війни, на початку 1919 року – більшовиками, а у вересні того ж року Волинь перейшла до складу Польщі; бої точилися навколо лаври і під час національно-визвольних змагань. У 1939 році після захоплення Західної України Радянським Союзом комуністична атеїстична влада розпочала кампанію, спрямовану на знищення монастиря. У лаври відібрали друкарню, іконописну майстерню, свічний завод, лікарню, монастирський млин, архієрейський дім, поля, ліси, сади та господарський інвентар. Проте комплекс Свято-Успенської Почаївської лаври залишився неушкоджений і з розпадом СРСР Лавра змогла відновити і розширити свою діяльність [6].

У 1992 році, коли відбувся поділ в Українській православній церкві, братія лаври вирішила залишитися у складі Православної церкви Московського патріархату. У 2003 році урядом Віктора Януковича було прийняте рішення (Розпорядження № 438-р) «Про виключення зі складу Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника споруд Почаївської Свято-Успенської лаври», а лавру передали на 49 років у безкоштовне користування представникам УПЦ МП [2; 13]. Так лавра довгі роки вірою і правдою служить ворожим силам, проповідує зневагу й ненависть до рідної землі [2; 10].

Найновішим храмом Свято-Успенської Почаївської лаври є собор Преображення Господнього, збудований на місці знесених господарських будівель у північно-західній частині архітектурного комплексу Свято-Успенської Почаївської лаври. Будівництво велось у 2010–2013 роках за проектом харківського архітектора Новгородова В.Є. Собор прикрашають 33 золотих куполи, інтер'єр оздоблений пишною мозаїкою. Він став найвищою і найоб'ємнішою будівлею монастиря, дисгармонійною домінантою усього комплексу (рис.5).

Будівництво собору Преображення Господнього, як і у випадку з будівництвом Троїцького собору, показує зверхність «руського мира», ігнорування ансамблевості та ієрархічного підпорядкування головному храму монастиря – Свято-Успенському собору, у якому містяться найважливіші святині обителі: слід від стопи Матері Божої з джерелом цілющої води та її чудотворна ікона (рис.6).

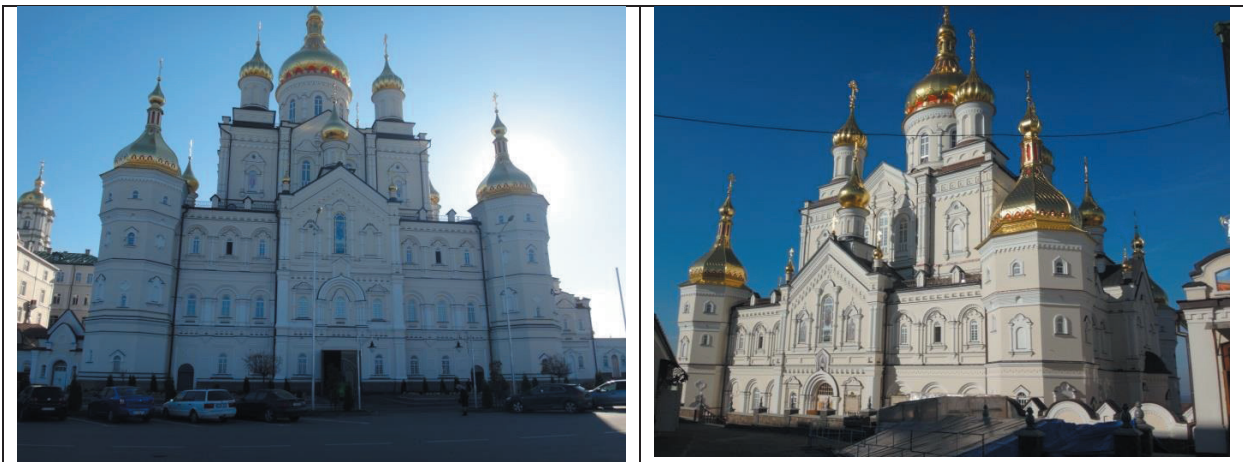

Рис.5. Собор Преображення Господнього. Фото автора

Рис. 6.Сучасний вигляд Почаївського монастиря. Prt. sc. з відео на сайті <https://www.youtube.com>

Сьогодні, як і під час Революції гідності та війні на Сході України, навколо лаври розгортаються нові скандали та провокації. Незаперечним є факт, що архітектурний комплекс належить українському народу і державі Україна, а столітнім пам'яткам історико-культурної спадщини Почаївської лаври потрібно повернути статус державного заповідника.

Висновки з дослідження. Дослідження історії формування архітектури монастирського комплексу Свято-Успенської Почаївської лаври показує, що будівельні періоди тісно пов'язані зі складними соціально-політичними процесами, які відбувалися на території краю, релігійно-службовими конфесійними потребами і архітектурно-мистецькими тенденціями періоду будівництва.

Від початку свого заснування монастир був осередком українського православ'я. Будівництво велось за меценатства місцевих поміщиків.

У василіанський греко-католицький період відбулась найбільша розбудова архітектурного ансамблю монастиря. У цей час побудовано один з найкращих в Україні Свято-Успенський собор у стилі пізнього бароко – головний храм обителі, у якому містяться головні святині обителі. Усі інші будівлі проектувались із дотриманням принципу ансамблевості та ієрархічного підпорядкування.

Ігнорування цих принципів відбулося при будівництві Троїцького собору та собору Преображення Господнього, які мають беззаперечну мистецьку цінність, проте демонструють зверхність «руського мира».

Перспективи подальшого розвитку у даному напрямку. Будівлі архітектурного комплексу Почаївського Свято-Успенського монастиря відносять до шедеврів церковного будівництва, вони створювались в різний час людьми різних конфесій ціною праці українського народу. Вивчати пам'ятки архітектурної спадщини Почаївської лаври, досліджувати їх значення в історії української культури потрібно, щоб повернути їм статус державного заповідника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голодюк Н. В. Православні монастирі Рівненської та Тернопільської областей як об'єкти паломництва та релігійного туризму [Електронний ресурс] / Голодюк Н. В. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/> (дата звернення 20.03.2017). – Назва з екрана.
2. Гудима А. Літературознавчі висновки щодо можливості передачі комплексу споруд Почаївської Свято-Успенської лаври у власність чоловічого монастиря УПЦ МП // Архів відділу культури, охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації. Том: Почаївська лавра.
3. Дуда І. Земля Тернопільська. Туристичний путівник / Дуда І., Мельничук Б. – Тернопіль: Джура, 2003. – 368 с.
4. Дудар В.Л. Громадсько-політичний та культурний вплив Почаївського монастиря на населення Волині (XIX–початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01/ Дудар В.Л.; Переяслав-Хмельницький педагогічний університет ім. Г. Сковороди – Переяслав-Хмельницький, 2008. – 17 с.
5. Дячок О. М. Сакральні святині Тернопільщини / Дячок О. М., Дячок В.Ю.// Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – № 2. С. 215-219.
6. Дячок О.М. Архітектурно-планувальна структура комплексу Почаївської лаври / О.М.Дячок // Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A.Zhurba. – 2017. – April № 13.– P. 21–26.
7. Лук'яненко С. В. Почаївська Лавра в історії української культури / Лук'яненко С. // Релігія і церква в національному відродженні України: наук. Конференція. – Тернопіль, 1993. – С. 44-46.
8. Лукомська З.В. Особливості містобудівного розвитку історичного міста Почаєва / З.В.Лукомська, Л. К. Поліщук // Архітектурний вісник КНУБА. – 2016. – Вип. 10. – С. 197-204.
9. Мартинів Ю. І. Діяльність Почаївської лаври по збереженню пам'яток історико-культурної спадщини / Ю. І. Мартинів // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Історичні науки. – 2013. – Вип. 3.35. – С. 71-75.
10. Мороз В. Почаївська лавра в історії України: чого недобачають політики [Електронний ресурс] / В. Мороз. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/ (дата звернення 14.10. 2011). – Назва з екрана.
11. Нізовський А.Ю. Сто великих чудес України / Нізовський А.Ю. – К.: Арії, 2010. – 416 с.
12. Новак О. Церковне життя у Західній Україні й на правобережжі у другій половині XVII-XVIII ст. // Історія України. – 2004. – №17(369), травень. – С.13-15.
13. Тернопільські депутати вимагають у Порошенка повернути Почаївську лавру державі. – Режим доступу: <http://khn.depo.ua/ukr/ternopol/-12052016141800> (дата звернення 18.04.2017) – Назва з екрана.

14. Тимофієнко В.І. Історія української архітектури / Тимофієнко В.І.[та ін.]. – Київ: Техніка, 2003. – 472 с.
15. Черніхівський Г.І. Почаївська Свято–Успенська лавра / Черніхівський Г.І., Болух В.О. – Тернопіль: Збруч, 2006. – 48 с.
16. Швалюк І. Роль духовенства в релігійно–церковному та громадському житті Кременецького повіту міжвоєнного періоду/ Швалюк І. // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 1, ч. 3. –С. 62-64.
17. Свято-Успенская Почаевская лавра. Страницы истории. – Режим доступу: <http://www.pochaev.org.ua>

УДК [726.012+726.025.4]:27-523.4

doi: 10.31650/2519-4208-2019-19-191-199

ХРАМ-РОТОНДА СВ. ПАРАСКЕВИ СЕРБСЬКОЇ В С. ЗОЗУЛЯНИ РИБНИЦЬКОГО РАЙОНУ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО РЕГІОНУ РМ XVIII – КІН.ХІХ СТ.

Чень Л.Я., к.арх., доцент кафедри архітектури та реставрації

Національний університет «Львівська політехніка»

Рязанова Н.О., студентка кафедри архітектурного проектування і інженерії

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація. В статі проведено комплексне дослідження ротонди в селі Зозуляни Рибницького району Придністровського регіону РМ, виявлено етапи побудови та архітектурно-композиційні особливості. Оскільки ця територія не досліджена з архітектурної точки зору і маловивчена археологами, основним завданням стало на основі аналізу, натурних обстежень, архівних, іконографічних та картографічних матеріалів і спогадів мешканців звернути увагу на архітектурну та історичну значимість сакральних пам'яток, а також на незадовільний стан досліджуваної пам'ятки і нефаховий підхід до реставрації об'єкта. У процесі дослідження було виявлено 4 етапи побудови церкви-ротонди св. Параскеви Сербської, кожен з яких представлений на графічній гіпотетичній реконструкції. Використовуючи обміри ротонди, вдалося провести аналіз архітектурно-просторової композиції, на основі чого було зроблено висновки про спадкоємність кам'яного храму плетньовому. В результаті були запропоновані заходи щодо збереження, консервації і подальшої реставрації об'єкта.

Ключові слова: храм, ротонда, етапи побудови, композиційні особливості, Подністров'я, Подільська губернія, реставрація, Зозуляни, Св. Параскева.

ХРАМ-РОТОНДА СВ. ПАРАСКЕВЫ СЕРБСКОЙ В С. ЗОЗУЛЯНЫ РЫБНИЦКОГО РАЙОНА ПРИДНЕСТРОВСКОГО РЕГИОНА РМ XVIII – КОН. XIX ВВ.

Чень Л.Я., к.арх., доцент кафедры архитектуры и реставрации

Национальный университет «Львовская политехника»

Рязанова Н.А. студентка кафедры архитектурного проектирования и инженерии

Национальный университет «Львовская политехника»

Аннотация. В статье проведено комплексное исследование ротонды в селе Зозуляны Рыбницкого района Приднестровского региона РМ, выявлены этапы постройки и архитектурно-композиционные особенности. Поскольку эта территория не исследована с архитектурной точки зрения и малоизучена археологами, основной задачей стало на основе